

УРОК 1

Тема: Якою ціною здійснювалася жорстока політика Сталінського режиму у тридцять роки минулого століття (на матеріалі спогадів)

Мета: Ознайомити учнів з наслідками колективізації, розкуркулення і Голодомору-геноциду; формувати цілісне уявлення про масштаби злочину проти українського народу; збагатити лексичний запас учнів; розвивати в учнів уміння робити узагальнення і висновки на основі вивченого та логічно висловлювати свої думки; виховувати зацікавлення до історії свого народу.

I. Підготовка до засвоєння знань.

1. Вступне слово вчителя:

1929-1933 рр. радянський уряд завдав українському селянству потрійного удару у вигляді колективізації, розкуркулення і Голодомору-геноциду.

Перші два – колективізація і розкуркулення – проводились практично паралельно. Ідеєю колективізації було цілком зруйнувати приватні сільські господарства, а самостійних селян-господарів перетворити на підневільних кріпаків-колгоспників, які б слухняно працювали в підконтрольних державі артілях. У результаті примусової колективізації селянські господарства зруйнували, а сотні тисяч господарів, які не вступали до колгоспів, депортували та знищили фізично. Одночасно з колективізацією проводилася і ліквідація господарств заможних селян – розкуркулення. У господарів на користь держави відбирали все майно. По суті розкуркулення було спрямоване на знищення свідомого заможного селянства, що противилося існуючому ладу, шляхом фізичної ліквідації та виселення за межі України.

Наступним етапом знищення українського селянства став штучно створений Голодомор. У результаті встановлення непосильних норм здачі хліба, вилучення усіх можливих харчів та унеможливлення допомоги ззовні до голодної смерті було приречено від 7 до 10 млн українців.

2. Робота над розширенням словника учнів:

Геноцид - винищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами; один з найтяжчих злочинів проти людства.

Колгосп – форма колективного господарювання.

Колективізація – примусове об'єднання селян у колгоспи для спільного господарювання.

Комнезамівці – члени комітету незаможних селян, які брали активну участь у запровадженні колективізації.

Жовтневі свята – радянські свята на честь революції.

Куркулі - заможні селяни, які були основними виробниками і провідниками на селі. *

Середняки – селяни, що займали проміжне місце між бідняками і куркулями.

Розкуркулювати – відбирати у заможних людей землю та майно.

II. Сприймання і осмислення нових знань.

1. Робота над текстом із книги Олександра Міщенка “Безкровна війна. Розповіді про голод 1933 року, записані в селах Козельщинського району на Полтавщині”¹:

а) Ознайомлення зі спогадами Шевченко Глафіри Сидорівни, 1916 року народження².

ПРАВДУ НЕ МОЖНА БУЛО КАЗАТИ...

Батько мій ковалем був на всю округу. З самих Озер на ремонт привозили різне приладдя. А ще хто в село приїжджав здалека, сільрада до нас ночувати посилала. І ось приїхав агроном: батько всю ніч у нього випитував, як його коло землі та садка краще господарювати. У давнину не було садків, як зараз, лиш вишнячок чи дичка росли коло хати: землю економили під ячмінь та жито. І обробив наступного року землю батько так, що на сільськогосподарській виставці в Козельщині в 1926 році одержав премію: ручну кукурудзяну обдирачку для качанів. З четвертини землі він намолотив 60 пудів проса.

Але ось почалася колективізація...

Уночі чуємо — стукають:

- Відчиніть!
- Хто такий?
- Свої... Хочемо дещо переписати.

Відчинили—комнезамівці на порозі. Одрозу по хаті заходилися нишпорити, переписувати майно, що в скрині,— рушники, одяг. Навіть подушку, що під батьком хворим була, на олівець узяли. Згодом вийшли з ліхтарями — «летючими мишами» — в сарай, описали худобу та реманент...

У той час наше село належало до Кременчуцького району. Отож поїхали мама в Кременчук шукати

---

* У роки радянської влади значення слова “куркуль” прирівнювалось до "експлуататор" і мало негативне значення. За словами Р. Конквеста, автора відомого дослідження “Жнива скорботи”, радянською владою було штучно створено фальшивий образ експлуататора -"куркуля" - заможного, міцного й невинного ворога партії, прогресу й селянських мас.

правди і справедливості. Дарма...

Минув місяць. Другий. До весни йшлося. Батько виписував «Правду». І ось одержуємо ми номер зі статтею Сталіна «Запаморочення від успіхів». У статті писалось, що середняків поспішили розкуркулювати, що були перегини і що треба їм усе повернути. Але що повертати, коли майно майже все порозтягували...

Пережили ми літо спокійно, а восени, на Жовтневі свята, повертаємося з братом зі школи додому – двері й вікна в хаті розчинені, ніде нікого... Аж озивається сусідка:

- Вас тепер, дітки, вигнали до Федора Лукича.

А в того Федора Лукича і без нас одинадцять душ було, та нас шестеро додалось в одну хату. Хворому татові вступили піл – це між лежанкою і стіною стояли два ослони, а на них були дошки.

Під весну, а я була тоді в сьомому класі, оголошується висилка куркулів на Урал. І нам загадали... Та на Пречисту батько померли, й сільрадівське начальство над нами змилювалося. А жити вже не було за що. Зібрали мама останнє своє манаття й поїхали аж у Москву гроші торгувати. І таки вторгували й купили крупи та борошна. Але скільки тієї покупки було, коли її вона з Ганнівки від поїзда на собі пішки донесла. Увечері зготували галушок, наїлися, а ранком прийшли уповноважені з сільради і все забрали.

Назрівав голод.

Мама віддали мене в Кременчук до подруги, з якою колись навчалися разом у гімназії. Там я працювала на швейній фабриці і так від голоду порятувалася.

Нас звідти часто брали на село помагати полоти. Пам'ятаю, в Дмитрівці, що під Кременчуком, ішли ми із станції в колгосп, і я зустріла хлопців з Бреусівки. Вони коні гнали на м'ясокомбінат.

- А ти, Глашо, знаєш новину? – спитали.
- Яку?
- Помер твій брат Шурка...

Я на полі згодом скільки полола, стільки й проплакала. Питає мене бригадирша (вона інструктором називалась):

- Чого плачеш?
- Голова болить, – кажу. – Правду не можна було казати, що з голоду брат помер. А коли б ще довідались, що мій тато розкуркулений був, з фабрики наступного дня вигнали б...

Невдовзі померли й мама. Я довго не вірила, що її нема на світі, сподівалась десь зустріти. Якось у Кременчуці побачила жінку в такій хустці, як у моєї мами, підбігла до неї, подивилась, чи немає на ній мітки – не було...

Померли й дві сестри – Ніна й Оленка. І до колосків не дожили..

Робота над новими словами:

Агроном – спеціаліст у галузі хліборобства.

Сільрада – сільська рада, державна установа в селі.

Пуд – міра ваги, що дорівнює 40 фунтам (близько 16,4 кг.)

Скриня – великий ящик з кришкою і замком для зберігання одягу, коштовних предметів тощо.

Лежанка – низька піч у вигляді тапчана для лежання.

Ослін – дерев'яна лава для сидіння.

«Правда» – газета комуністичної партії.

Галушки – суп із звареними шматочками тіста.

Манаття – дрібне домашнє майно, особисті речі.

Мітка – знак, зроблений на чому-небудь.

Взяти на олівець – занотувати.

Гроші торгувати – заробити гроші.

Дожити до колосків – дочекатись урожаю.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Робота над змістом тексту:

а) дайте відповіді на запитання:

- Від чийого імені ведеться розповідь?
- Скільки років було оповідачці у 1933 році?
- З якої родини походить Глафіра?
- Що ви дізнались про батька Глафіри? (підтвердіть свої слова рядками з тексту).
- З чим пов'язаний нічний візит комнезамівців до сім'ї Шевченків?
- Знайдіть рядки, в яких говориться про те, що сталося з майном, яке описали комнезамівці?
- Як ви зрозуміли такі рядки: *...повертаємося з братом зі школи додому—двері й вікна в хаті розчинені, ніде нікого... Аж озивається сусідка: Вас тепер, дітки, вигнали до Федора Лукича.*
- В яких умовах довелось жити Шевченкам після виселення з власної хати?
- Яка доля чекала розкуркулені сім'ї?
- Чому мама Глафіри змушена була їхати до Москви?
- Як Глафіра врятувалася від Голоду?
- Яку сумну вістку дістала дівчина від хлопців-односельчан і чому повинна була приховувати свої почуття?
- Яка доля спіткала інших членів з родини Шевченків?

б) закінчіть речення і обґрунтуйте свій вибір:

1. Під час колективізації в українців відбирали до колгоспу _____.
2. Коли Глафіра була у 7 класі, оголосили висилку _____.
3. На другий день після того, як Мама Глафіри принесла виміняні в Москві харчі додому, _____.
4. Глафіру могли вигнати зі швейної фабрики, якби _____.
5. Глафіра довго не могла повірити в мамину смерть і одного разу _____.
6. Причиною смерті усієї родини дівчинки стала _____.

в) поставте речення у відповідному порядку:

1. Мама Глафіри поїхала в Москву торгувати гроші, щоб діти не померли з голоду.
2. У родини Шевченків відібрали все майно.
3. Брат і мама Глафіри померли з голоду.
4. Глафіра врятувалася від голоду тільки тому, що працювала на фабриці.
5. Сім'ю виселили з власної хати.

2. Збагачення словника учнів:

а) доберіть відповідне тлумачення до кожного з поданих нижче словосполучень:

шукати правду, жити по правді, говорити правду (в вічі)

- говорити сміливо, відверто, нічого не приховуючи;
- дізнаватися про справжній стан речей;
- жити чесно і справедливо;

б) введіть у речення необхідне словосполучення:

говорити(казати) правду (в вічі); жити по правді; шукати правду

Родина Шевченків була чесною, роботящою _____.

Мама Глафіри поїхала в місто _____, але їй нічого не вдалося.

У роки колективізації було небезпечно _____.

IV. Висновки:

Дайте відповіді на запитання і зробіть висновок з прочитаного:

- Що стало причиною лиха, яке зазнала українська родина?
- Скільки мільйонів українців загинуло під час Голодомору 1932-1933 років?
- Як називаються дії, направлені на знищення цілого народу?
- Що треба робити, щоб такі події ніколи не повторились?

V. Домашнє завдання :

Перекажіть спогади Глафіри своєму однокласнику/товаришу неукраїнського походження і занотуйте, що його вразило з цієї історії найбільше.

---

¹ О. Міщенко. Безкровна війна. Розповіді про голод 1933 року, записані в селах Козельщинського району на Полтавщині. – К.:Т-во “Знання” УРСР, 1990. – 48 с.

²Шевченко Глафіра Сидорівна. Правду не можна було казати.- В кн.: О. Міщенко. Безкровна війна. Розповіді про голод 1933 року, записані в селах Козельщинського району на Полтавщині. – К.:Т-во “Знання” УРСР, 1990. - с. 34-35.